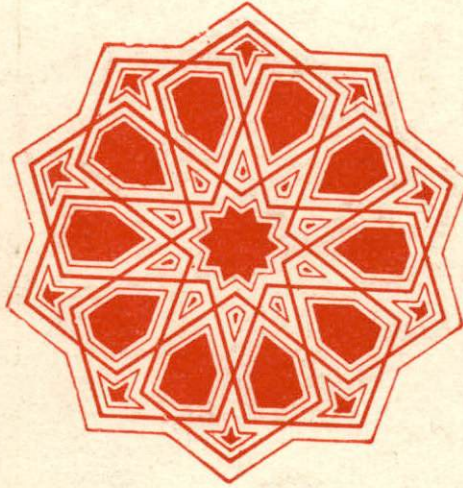

A. Ü. İLÂHIYAT FAKÜLTESİ
Kütüphanesi

İLÂHIYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHIYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR

I - IV

1957

DOĞUŞ LIMITED ŞİRKETİ MATBAASI — ANKARA

1 9 5 9

YIL : 1957

Cilt : VI Sayı : I-IV

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR

A. Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
Kütüphanesi

I - IV

1957

DOĞUŞ LİMİTED ŞİRKETİ MATBAASI — ANKARA

1 9 5 9

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa No.
Prof. M. b. Tavit et TANCI	: Gâzzâliye Göre Kur'an'ın Tefsiri 1
Ali Himmet BERKİ	: İslâm'da Vakıf 19
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: Fârâbî ve İbn Sina'nın Garp Orta- çağ Düşüncesi Üzerinde Tesirine Dair Yeni Bazı Münakaşalar . . . 27
Prof. Dr. Şakir BERKİ	: İslâm Hukukunda Adalet Esasları ve Adalet Teşkilâtı 35
Prof. I. H. BALTACIOĞLU	: Din'e Doğru 44
Dr. Necati ÖNER	: Türkiye'de Yeni Mantık Ceryan- larının İlk Habercisi : Ali Sedad 60
E. W. F. TOMLIN	: Doğu ve Batı Hikmetleri. Çev. : H. G. YURDAYDIN 70
Hüseyin ATAY	: İslâmdan Önce Arap Yarımada- sında Putperestlik ve Yayılışı . . . 80
Doç. Dr. Kâmuran BİRAND	: Hinwendung zur Europäisierung in der Türkischen Weltanschauung 90
Doç. Dr. Kâmuran BİRAND	: Türk Düşüncesinde Avrupalılaş- ma Hareketleri 96
Doç. Dr. M. TAPLAMACI- OĞLU	: Sosyolojinin Kural ve Kanunları (Metod) 103
Doç. Dr. Kâmuran BİRAND	: Dinin Mahiyeti Üzerine 120
N. DANIŞMAN - TUĞ	: Eş'arîlik Neden Batımlığa ve Hu- lûl'e Karşı Cephe Almıştır? 135
N. DANIŞMAN - TUĞ	: Pourquoi L'Ash'arisme Combat-il l'Esoterisme et l'idée de la trans- fusion spirituelle? 153
N. DANIŞMAN - TUĞ	: Fusus'ul-Hikem Kitabının Türkçe ve Fransızca Tercümeleri 157
 <u>Kitap Tenkitleri :</u>	
Dr. Yaşar KUTLUAY	: Doç. Dr. Neş'et Çağatay, İslâm- dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı 159

İSLÂMDA VAKIF

Sahih ve Gayr-i Sahih Nev'ileri

I

Ali Himmet BERKİ

5 Teşrin-i Evvel 1926 tarihinde Mecelle ilga olunurken diğer esasât-ı sâbika da ilga olunmuş ve Medenî Kanun'un suret-i mer'iyet ve şekl-tatbiki hakkında çıkarılan 864 numaralı kanunun birinci maddesinde "Kanun-ı Medenî'nin mer'î olmağa başladığı tarihten evvelki hâdiselerin hukukî hükümleri, mezkûr hâdiseler hangi kanun mer'î iken vâkı' olmuş ise yine o kanuna tâbi' kalır" ve sekizinci maddesinde "Kanun-ı Medenî'nin mer'iyete vaz'ından mukaddem vücade getirilen evkaf hakkında ayrıca bir tatbikat kanunu neşr olunur." denmiştir.

Bu maddelerin sarâhatlarına göre Medenî Kanun'un mer'iyetinden evvel vücade getirilen vakıflarda sâbık hükümler tatbik edilecek ve sûret-i tatbika dair bir kanun neşr olunacaktı. Hayli zaman sonra yani 14/6/1935 tarihinde bir takım yeni hükümler ve hattâ zikri geçen 864 numaralı kanunun sarîh hükmüne muhalif maddeleri ihtivâ eden 2762 numaralı vakıflar kanunu neşrolundu. Bu kanun aynı zamanda bir tatbikat kanunu idi.

Bir aralık, insanları vakıf yapmağa sevk eden rûhî temayüllerden ve vakıfların İslâm Milletine te'min eylediği faide ve menfaatlerden gafil olanların ızhâr eyledikleri vakıf düşmanlığı te'siri altında vakıfları ilga ve tasfiye temayülleri belirmişti. Nihayet İsviçre'den bir mütehassıs celb olundu. Bu zât memleketimizde yaptığı tedkıykat sonunda tam bir hayır-hâhlıkla ilmî esas ve kanaatlere dayanarak vakıfların şimdiye kadar cemiyete yapmış olduğu ve bundan böyle yapacağı hizmetleri izah ederek mevcûd eski vakıfları olduğu gibi muhafaza etmeği tavsiye etmiş ve bunun üzerine ilga ve tasfiyeden sarf-ı nazara edilmıştır.

2762 numaralı Vakıflar Kanununun vakıflar ve meşrutün - lehler yani vakıfdan menfaati olanlar aleyhine şu hükümleri koymuştur. Bu hükümlerden biri, tevliyeti vâkıfların fer'lerine meşrût olmayan vâkıfların suret-i mutlakada mazbût vakıflar meyanına almak. Bu hüküm hem vakıf müessesesi hem de meşrutün - lehler aleyhinde idi. Çünkü vakıf fiil ve hareketinin devamı için vakıfın iradesine hürmet etmek icab ederdi. Bu hakikat vaktiyle anlaşılarak "Şart-ı vakıf nass-ı Şâri' gibidir." umdesi kabul olunmuştu. Bu görüş vakıf hareketini teşvik edecek bir düşünce mahsulü idi. Nitekim vakıf müessesesine kanunlarında yer veren memleketlerde bu meyanda İsviçre'de vakıf hükümleri aynı esas üzerine bina olunmuştur. Yalnız bazı devlet müesseselerine murakabe hakkı verilmiştir ki, bu zaruri ve çok ma'kuldür. Hattâ İsviçre'li bazı hukuk âlimleri vâkıfların,

hükümet tarafından meşrû' olan şartlarına muhalefet vukuunda vakıf malların varislerine rüçû' edeceği yolundaki şartlarının muteber olacağı kanaat ve re'yindedirler.

Vakıflar Kanununun tevliyetleri vâkıfların fer'lerinden gayriye meşrût olan vakıfları zabt etmekle kalmayıp kanununun 36. maddesinde on sene tevcih olunmayan tevliyetlerin artık tevcih edilemeyeceği hükmünü koymuştur ki bu da meşrûtün - lehler aleyhine bir hükümdür. Gerçi tevliyete müstehik olan fer'lerden biri her hangi bir mazeret veya lâ-kaydî ile vakıfla alâkalanmamış olabilir. Bunda müstakbel fer'lere atfolunacak bir kusur yoktur. Bu halde bu kabil vakıfları zabtlemeyip emaneten idare etmek ve fer'lerden ehil ve müstehik zuhurunda tevliyet ona tevcih olunmak icab eder. Alelhusûs vakıfların ekserisinde mütevellî olanlar için bir vazife ve ücret tâyin olunmuştur. Fer'leri bundan mahrum etmek vâkıfların maksadlarına uygun değildir. Gerçi bu maddede bu menfaatten mahrum olacakları hakkında bir kayıt olmayıp bil'âkis bir fıkra halinde alâkahların vakfiyyeye göre intifâ' hakları mahfuzdur; diye bir hüküm varsa da Temyiz Mahkemesi hizmet görmediklerinden şart ve tâyin olunan ücreti istemek hakları olmadığına karar vermiştir. Bu vaziyette vakıftan istihkakları olan fer'lere ata ve dedelerinden kalan vakıfları karşıdan seyretmek kalmaktadır.

Vakıflar Kanunu'nun vakıflar aleyhine koyduğu hükümlerden biri de yirmi senelik mukataa ve ücret mukabilinde mukataa ve icareteynli vakıfları tasfiyedir. Vakıf esaslarına uymayan ve vaktiyle lüzum ve ihtiyaca binaen kabul edilmiş olan mukataa ve icareteyn muamelelerinin ilgası ve mevcudları tasfiye etmek doğrudur. Ancak tasfiye vakıfların rakabesinin mutasarrıflarına temlik ile olabilirdi. Nitekim öyle yapılmıştır. Fakat tâyin olunan bedel çok noksandır. Zira bu bedel yirmi senelik mukataa ve ücretden ibârettir. Senelik mukataa ve ücretler ise cüz'i birer mikdardan ibaret olduğundan yirmi senelik miktar vakfın mülkiyetine ıvaz olacak bir para değildir. O tarihten sonra günbegün para kıymetlerinin düşmesi, muayyen bedeli lâ-şey mesâbesine indirmiştir. Bu sebeple milyarlar değerinde olan vakıflar bu kanunla bâd-ı hevâ elden çıkmış oldu.

Tahkikatıma göre İstanbul'da ta'vîza tâbi 230.000 kadar vakıf gayr-i menkul vardır. Dostlarımdan bir avukat otuz beş bin liraya aldığı icareteynli bir evin iki yüz lira ıvaz mukabilinde mülkiyetine sâhib olduğunu ve tanıdığım diğer bir zât 25.000 liraya satın aldığı icareteynli bir vakıf arsanın mülkiyetini 125 lira ıvaz mukabilinde namına geçirildiğini hikâye etmişlerdi. Mühim mevkilerde bulunan çok kıymetli yerlerin nasıl elden çıkmış olduğunu ve vakıfların ne derecelerde zarara uğradığını anlamak zor değildir.

Sâbık Başvekil Sayın Şemseddin Günaltay Başvekil bulunduğu bir zamanda vakıflar mevzuunda görüşmek üzere beni çağırmişti. Vaziyeti kendisine anlattım; müteessir oldular ve çare olarak bedeli artırmağı hatırladılar. Fakat bir kanun kısmen tatbik olunduktan sonra dönüp onu değiştirmek kanunlara olan i'timâdı sarsacağından doğru olamazdı. Ve bir de o tarihe kadar kıymetli vakıf gayr-i menkullerin ta'vîz bedelleri verilerek mülkiyetleri mutasarrıfları namlama geçirilmişti. Açık göz vatandaş-

lar fırsatı ganimet saymışlardı. Geri kalan gayr-i menkullerin çoğunun mu-tasarrıfları fakir kimselerdi. Bu cihetlede ıvazları artırmak adâletsiz olur-du. Nihayet birşey yapılamadı; kanun olduğu gibi kaldı.

2762 numaralı Vakıflar Kanunu aynı zamanda vakıflar lehine bazı mühim hükümler koymuştur.

11. maddenin ihtivâ ettiği hüküm bu cümledendir. Bu maddede va-kıf akarlarla vakıfların akar nev'inden olan gayr-i menkullerinde hususî mülkiyet hükümleri cereyân edeceği tasrîh edilmiştir.

Bir zamanlar memleketimizde bir vakıf düşmanlığı belirmiş ve bunun neticesi olarak bazı ferdler ve müesseseler tarafından vakıf akarlara ve hattâ ahlâfî dîn ve vatana bağlayan cami', mescid ve kabristan gibi mu-kaddesâtın olan yerlere tecavüzler başlamıştı. Bu meyânda bazı cami'ler ve mescidler silâh, zahire ve eşya deposu haline getirilmişti. Bu çirkin ha-reketler ol vakit Başvekâletin nazar-ı dikkatini cebederek bu hallere mey-dan verilmemesi için vilâyete gönderilen tamimlerle, bu sırada Temyiz Mahkememizin gösterdiği salâbet ve metânetin eseri olarak tecavüzler azalmış fakat tamamen bertaraf edilememişti.

Bir hatâ ve zühul eseri olduğuna kani olduğumuzdan bazı vakıf gayr-i menkullerin bilâ bedel bazı resmî makamlara terkine cevâz veren 1354 ve 4490 numaralı kanunlardan bahse lüzum görmüyoruz.

İzaha hacet olmadığı üzere gerek hükmî ve gerek hakikî şahısların mal ve mülkleri muhterem, taarruz ve tecavüzden masûn ve devletin hi-mâyesi altındadır. Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'muzun 74. maddesi muce-bince menâfi-i umûmiyye için lüzûmu tahakkuk etmedikçe ve değer parası peşin verilmedikçe hiç bir kimsenin malı istimval ve mülkü istimplâk oluna-maz.

Bu hükümlere göre Vakıflar Kanunu hukuken mevcut ve umûmun tekâfülü altında olan bir hükmü sarahaten beyan etmiş oluyor ki fâideli olduğunda şüphe yoktur. Nitekim bu kanunun on birinci maddesiyle zikri geçen 1352 ve 2290 numaralı kanunlar zımnen ilga olunmuş, ve vakıflar idaresi haksız, sebepsiz iddia, ve tesahublar karşısında mahkemelerde uğ-raşmaktan kurtulmuştur.

Vakıflar Kanunu'nda bazı boşluklar vardır. Ezcümle İrsâd ve tah-sis kabilinden olan vakıflara temas edilmemiş ve mühim olarak Defter-Hâne'de yani kuyûd-ı kadîmede kayıtlı olan sahîh ve gayr-i sahîh vakıf-larla ma'mûlün - bih vakfiyelerle tasarruf olunagelen vakıflarda mürûr-ı zaman cereyan edip etmiyeceği hususunda bir hüküm sevk edilmemiştir. Bu sebeple bazı vakıf gayr-i menkulere karşı defan dermeyân olunan mü-rûr-ı zaman iddialarının varid olup olmadığı mahkemelerimizde ve Temyiz Mahkemesinde daireler arasında ihtilâf mevzuu olmaktadır.

"Vakıflar" adlı yazdığımız eserin ikinci kısmında Vakıflar Kanunu'nun tâlî ve ikinci derecedeki hükümleri hakkında mülâhazalarımızı serd etmiştik. Temenni olunur ki yirmi küsur senelik tatbikat neticesinde adale-te uygun olmadığı anlaşılan madde ve hükümler ta'dil edilsin. Bir aralık

Sayın "Hakkı Kâmil Beşe" Umum Müdürken bu kanunun ta'dil ve ıslâhına teşebbüs olunmuş, hattâ, bir hey'et marifetiyle bir tasarı hazırlanmış ise de tasavvurda kalmıştır.

Şu kısa bilgileri arz ettikten sonra asıl mevzua geçiyorum.

Fukahâ'nın beyanlarına nazaran vakıf yapmak sâbık şeriatlarda da mevcut idi. İbrahim Halilü'r-Rahmân aleyhi's-selâmın halâ bazı vakıfları yaşamaktadır. Küdiüs'de bulunan bu vakıflar mütevellî-i mahsusları marifetiyle idare edilirken vaktiyle Vakıflar İdaresi tarafından zabtolunmuştur. Kuyûd-ı kadîme-i vakfiyyede ve vakıflar hakkında incelemeğe değer malûmat vardır.

İmâm-ı Şâfiî Hazretleri diyor ki : "Benim bildiğime göre cahiliyet zamanında İslâmî maksad ve gaye ile vakıf hareketi olmayıp vakıf ancak İslâm'la başlamıştır."

Filhakika, Hukuk Tarihî cahilî devirde böyle şuurlu bir müessese kaydetmez. Gerçi sâbık kavimlerde ibâdet-hâne gibi umumî hayır müesseseleri var idiyse de İslâmî düşünce ve gaye alel husûs fukarayı siyanet maksadiyle vakıf İslâmiyetle başlamıştır.

Bazı vesaik ve âsârdan da anlaşıldığı üzere Türk kavmi de hayrî birçok eserler bırakmıştır.

İslâmiyet merhamet ve muâvenet esasına müstenid olduğu cihetle vakfı kabul ve teşri kılmış ve Peygamber-i Zî-şânımız "İnsan öldüğü zaman ameli nihayet bulur. Fakat üç şeyden neş'et eden amel nihayet bulmaz; bu amellere sevab kaydolunur. Bu üç şeyden biri kıyamete kadar kalacak olan sadaka, yani vakıf suretiyle vücude getirilen hayrî eserler; ikincisi kendisiyle menfaatlenen ilim veya ulûm-ı nafiaya dair yazılan eserler; üçüncüsü irtihalinden sonra ona hayır dua edecek olan evlâddır." Meâlinde olan Hadîs-i Şerifleriyle kavlen vakfa teşvik buyurmuş, bununla iktifa etmeyip vasiyet tarihiyle Medîne'de mâlik oldukları yedi parça akarı vakıf ve süknâsını fukarâ-i müslimîne şart etmişlerdir. Vakıf hadd-i zâtinde bir iyilik olduğundan "Len tenâlû'l-birre hattâ tünfiku.", "Ve teâvenû ale'l-birri ve't-takvâ", "İnne'llâhe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsân" âyet-i celîlelerinin mefhûmunda dâhildir. Bu vasâyây-ı celîleye ve isr-i Nebevîye uyarak Hulefây-ı Râşidîn ve sâir Âl ve Ashâb tarafından vakıflar vücude getirilmiş Asr-ı Saadet'den sonra Emevî ve Abbasî halifeleri vesâir İslâm hükümdarları ve ümerâ ve vüzerâ ve hayırsever müslümanlar cânibinden sayısız vakıflar tesis olunmuştur.

İslâm Hukuku'nun tedvin ve inkişaf devrinde vakıf mevzuu da ilmi bir şekilde tetkik olunarak tedvin olunmuştur.

Vakıf lüzûm ifade edip etmemek bakımından mahall-i münakaşa olmuş ve İmâm-ı A'zam Hazretleri mescid ve kabristan vakfından mâadâ vakıfların lüzûm ifade etmeyeceği ve binaenaleyh sağlığında vâkıf ve vefatından sonra varisleri bu vakıftan rücû' edebileceği ictihâdında bulunmuştur.

Bazıları İmâm-ı A'zam Hazretleri vakfı tecvîz etmemiş olduğunu söyler ve iddia ederler. Bu tamamen yanlıştır. İmâm-ı A'zam söylediğimiz gibi vakfın esasını değil lüzûmunu kabul etmemiştir. Fukahâdan hiç bir kimse müşârûn-ileyhin vakfın sıhhatını inkâr eylediğini kaydetmez.

Diğer bazı müctehidler, vakıf yapılıp mütevellîye teslim olunduktan sonra ne vâkıf ne de varisleri vakıfdan dönemeyeceklerini ve bazıları da vakıf yapıldıktan sonra mütevellîye teslim edilsin edilmesin vakfın bozulamayacağını ictihâd eylemişlerdir.

Bu suretle vakfın lüzûm ifade edip etmiyeceği ihtilâflı olduğundan vakfa, kat'î mahiyet vermek isteyen vâkıflar bir mütevellî tâyiniyle hâkime müracaat ve mütevellî huzurunda vakfettiği malları ve arzu ve şartlarını beyanla vakfın lüzûmuna hüküm alagelmüşlerdir. Hâkim muhtelefünfih olan mesâilde hangi re'yi ictihâdla hükmederse kat'î mahiyet alacağından hükümden sonra artık vakıf nakz ve iptâl olunamaz. Bu hususta yazılan huccete "Vakfiyye" denir ki aynı zamanda şartları ihtivâ ettiği cihetle vakfın nizamnâmesi mesâbesindedir.

İkinci asırdan başlayarak vakıflar hakkında Arapça, Farsça ve Türkçe Fıkıh bâbları arasında ve müstakil olarak bir çok eserler yazılmıştır. Memleketimizde elyevm ma'rif ve mütedâvil olan Ömer Hilmi Efendi merhumun "Ahkâmü'l-Evkaf" ve Ali Haydar Efendi merhumun "Ahkâmü'l-Vukuf" adlı eserleridir. Türkçe daha başka eserler varsa da muhtasardır. Ömer Hilmi Efendi merhumun "Ahkâmü'l-Evkaf"ı Arapça ve İngilizceye terceme ve neşr olunmuştur.

Vakfa dair dermeyan olunan i'tirazlar "Vakıflar" adlı neşrettiğimiz eserin birinci cildinde birer birer münakaşa edilerek hiç birinin varid olmadığı izah ve isbat olunmuşdu. Mütalâasını tavsiye ederiz.

Vakf, bir kimsenin malını müebbeden bir maksada tahsis etmesinden ibarettir. Bir mal lâzım olarak vakf edildikten sonra, vâkıf ve vârisleri o mal üzerinde bey', rehin ve hibe gibi tasarruflarda bulunamazlar.

Bir mal vakf edildikten sonra vâkıfın mülkünden çıkıp çıkmayacağı münakaşa ve tetkik mevzu olmuş, İmâm-ı Mâlik ve ba'zı rivâyetlere göre İmâm-ı Şâfiî Hazretleri vâkıfın mülkünden çıkmayacağı re'yinde bulunmuş, diğer müctehidler vâkıfın mülkü zâil olacağını söylemişlerdir. Ölüm ehliyyete münâfi olduğundan İmâm-ı Mâlik ve Şâfiî'nin re'ylere ehliyyet esaslarına muvafık görünmez.

Akd ve sair tasarruflarda olduğu gibi vakfın sıhhati için de bir takım şartlar vardır. Bu şartlardan ba'zıları vâkıfa ve bir kısmı mevkufa, ya'ni vakf edilen mala ve ba'zısı mevkufün-a-leyhlere ya'ni vakıfla lehlerine menfaat te'min edilen cihete ve bir kısmı da nefis-i tasarrufa âittir. Bu şartlar bulunmadıkça vakıf tasarrufu sıhhat ve lüzum ifade edemez.

Vâkıfa müteallik şartlardan başlayarak bunları sırasıyla birlikte mütalâa edelim.

Vakfın sıhhati için vâkıfın temlik ve teberrua ehil olması ve tasarrufda rızâsı bulunması şarttır. Fakat vâkıfın tebedan olması ve meşrutun - lehlerle dînen aralarında ittihad bulunması şart değildir.

Binaen-aleyh Türkiye'de ikametine müsaade olunan ecnebilerin memleketimizde vakıf te'sis etmeleri ve bir müslümanın gayr-ı müslim fukaraya ve bir gayr-ı müslimin müslümanlara vakıf yapması sahihdir.

Vakf olunan şey vâkıfın mülkü olmak şarttır. Çünkü gayrin mülkünde tasarruf memnu'dur. İzin ve icazet halinde vekâlet hükümleri cereyan eder. Ve bu tasarruf mâlike muzâf olur.

Kanun-u medenî mer'iyete girmeden evvel fertlerin tasarrufu altında olan arazinin rakabesi devlete ait olduğundan mutasarrıfları tarafından rakabe vakf edilemediği gibi icareteynli vakıfların rakabe ya'ni mülkiyeti vakf olduğundan bu kabil yerleri mutasarrıfları vakf edemezdi. Fakat vakıf arsalarla mîrî arazi üzerinde mukataalı olan bina ve ağaçlar sahiplerinin mülkü olduğundan bu yerlerin vakf edilmeleri caizdi. Nitekim bu kabil birçok vakıflara tesadüf etmekteyiz.

Mukataalı vakıf arsalar üzerinde inşa olunan bina ve dikilen ağaçlar vakf olundukta zemîn ücreti sene be sene zemîn vakfına bina ve ağaç vakfı tarafından ödenirdi. Vakıflar kanunu mucibince ta'viz bedeli mukabilinde zemîn vakfı, binâ ve ağaç vakfının mülkiyetine geçirilir.

Mevkufun ayn ya'ni gayr-i menkul veya kitap ve para gibi vakfı müteârif menkul olması şarttır. Binaen-aleyh alacağın ve yalnız menfaatin vakfı lüzum ifade etmez (1).

Ancak gayr-i menkule tebean menkulün vakf edilmesi mu'teberdir. Binaen-aleyh Bir çiftlik vakf olunurken içinde bulunan âlât-ı ziraiyye, tohum ve hayvan gibi şeylerin vakf-ı sahihdir. İster müteâmil olsun, ister olmasın.

Bunun gibi araziye tebean mürur ve su haklarının vakf edilmesi sahihdir.

Mevkufun muayyen ve ma'lum olması şarttır. Fakat müfrez olması şart değildir.

Binaen-aleyh kabil-i taksim olsun olmasın şayi' hisse vakfa mevzu' olabilir. Şu kadar ki, mescid ve kabristan olmak üzere şayi' hisse vakf edilemez. Ya'ni böyle bir vakf sahih olmaz, İster kabil-i taksim olsun ister olmasın.

Meşrutun-lehlerin zikri şart değildir. Lâkin zikr olundukta kat'î suretde ta'yin olunmak lâzımdır. mevcut olması şart değildir.

Meselâ, vâkıf vakfının varidatını filân yerde inşa olunacak mektebe ve ya filân kimsenin doğacak çocuklarına şart etse caizdir.

(1) Medenî Kanun'a göre alacağın ve menfaatin vakf edilmesi sahih ve mu'teberdir. Çünkü bu hukukda, vakıfda ebedilik değil devamlılık şarttır.

Meşrutun-leh ta'yin olunmayan vakıflarda vakfın gallesi (geliri) fukaraya sarf olunur.

Mevkufun-aleyhin hem hadd-i zatında hem de vâkıfın i'tikadında kurbet ve ibadet nev'inden olması şarttır.

Binen-aleyh hadd-i zatında mucib-i sevab olmayan bir cihete vakıf sahih olmaz. Bir dama veya satranç kulübüne vakf etmek gibi (1).

Hadd-i zatında mucib-i ecr ü sevab olup da vâkıfın i'tikadında kurbet ve ibâdet nev'inden olmayan veya vâkıfın i'tikadından kurbet olup da hadd-i zatında kurbet olmayan bir cihete vakıf sahih değildir. Mese-lâ, bir gayr-i müslim ba-zı akarını bir câmia veya bir put-perest malını put-hâneye vakf etmek mu'teber olmaz.

Mevkufun-aleyhin tebea-i ecnebiyyeden olmaması şarttır.

Binaen-aleyh ecnebilere veya menfaati bunlara ait müesseselere vakıf sahih değildir. Vakfın gayesi insanlara muavenetle ıztırabat-ı beşeriyeyi tehvinden ibaret olmasına göre bilhassa ecnebî fakirlere vakf sahih olmak lâzımgelirse de siyasî ba'zı sebeblere mebni tecviz olunmamıştır. Filhakıyka bir cem'iyet kudret ve şevketinin istinad ettiği servetin bir kısmının aleddevam her zaman aralarında muhâsama mümkün olan bir cem'iyete intikaline müsaade edemez. Yalnız ecnebî istilâsı altında bulunan müslümanlara ve bunlara mahsus müessesat-ı ilmiyye ve diniyyeye vakıf câizdir. Çünkü müslümanlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar İslâm Câmiası'nda sayılırlar (2).

Yeri gelmişken ilâve edelim ki hayvanlar için vakıf mu'teberdir. Nitekim birçok kasabalarda vakıf varidatından güvercinlerin, leyleklerin yemlenmesi şart edilmiştir. O cümleden olarak Ödemişli Hacı İbrahim Ağa ibni Abdullah 1330 tarihli vakfiyesinde Yeni Câmi'de mücavir kalan leyleklerin yemleri için vakfının gelirinden bir miktar para tefrik ve şart etmiştir. Şüphe yoktur ki insanlara olduğu gibi hayvanlara yardım ve şefkat sevab, onlara eza memnu' ve haramdır. Bir kimse bir hayvanı aç ve susuz bırakır veya ona tahammülünden fazla yük yükletirse günahkâr olur. Bu hayvanlar için bir hakkolmasa bile hakku'llahdır. Şu kadar ki arkası kesilmeyecek bir surette münhasıran hayvanlar için vakıf maksad-ı aslıye muvafık olmadığından caiz olmamak lâzımgelir.

Yukarıda vakfedilecek malın gayr-i menkul veya menkul olduğunu kayd etmiştik. Gayr-i menkul vakıflar intifâ' i'tibariyle iki nev'a ayrılır. Biri aylarıyla intifa' olunan vakıf gayr-i menkuller, diğeri istiğlâl olunarak vâridâtlarından istifâde olunan gayr-i menkullerdir. Evvelkilere müessesât-ı hayriyye; ikincilere müsteğellât-ı vakfiyye denir.

Müessesât-ı hayriyye, vakıf câmi', mekteb, kütübhane, medrese, hastahane, dârü'l-aceze, yol, köprü, çeşme, kuyu, kabristan, müsâfir-hâne gi-

(1) Medenî Kanun'a göre gayenin mucib-i ecr ü sevap olması şart değildir.

(2) Medenî Kanun hükümlerine nazaran cem'iyete zarar verebilecek bir ecnebî devletin müessesesine veya ordu, deniz, hava kuvvetlerine vakıf ve te'sis, içtimâî ahlâka mugayir olduğundan mu'teber değildir.

bi ayınlardan intifâ' olunan müesseseler ve müsteğellât-ı vakfiyye hayır müesseselerinin idâre ve idâmesi için iktiza eden varidatı te'min için vakf olunan gayr-i menkullerdir. Han, hamam, dükkân, bahçe, tarla gibi.

Müessesât-ı hayriyyenin ba'zılarından zengin ve fakir istifade eylediği hâlde diğer bir kısmından zenginler intifâ' ve istifade edemeyip yalnız fakirler intifa' ve istifade ederler. Câmi', kütübhane, müsafir-hane, çeşme, kuyu, umumî kabristan, köprü ve benzeri vakıf gayr-i menkuller birinci nev'i müessesâtdan olup bunlardan müsavat üzere zengin fakir istifade eder. Bu hüküm örfe müsteniddir. Çünkü bu gibi müesseseleri vakıf edenler âdeten onlardan umumun istifadesini kasd ederler.

İmâret-hânelerle yiyecek ve ilâçları ve sair levazımı, vakıfdan temin olunan hasta-hâneler ve kezâ levazımı, vakıfdan te'min olunmak üzere inşa ve vakf edilen mektepler ikinci kısımdandır ki bunlardan yalnız fakir olanlar intifa' ederler. Meğer ki vâkıf zenginlerin de intifa' edebileceğini kasd etmiş olsun.

Meselâ, Sultan Abdü'l-Mecid merhumun vâlide-i muhteremeleri sâlihât-ı nisvândan Bezm-i Âlem Sultan tarafından İstanbul'da bina ve vakf olunan ve bütün ihtiyaçları vakıfdan te'min olunan Gurabây-ı Müslimîn Hasta-hânesi fakir ve zenginlerin istifade ettiği müessesât-ı hayriyyedir. Merhûme fukarâyâ tahsis etmeyip fakir ve zengin gurebânın istifade ve tedavilerini kasdetmiştir. Yüz küsur senedenberi bu hasta-hâneye zengin - fakir yüz binlerce hasta iltica etmiş ve tedavi olunmuştur. Hâlen bu hasta-hâne mütekâmil bir hâlde devam etmekte ve vakfiyye mücebince idare olunmaktadır.

Süknâsı her hangi bir kimseye meşrut olan vakıf gayr-i menkuller aynıyle intifa' olunan nevi'dendir.

Devam edecek